

ΣΠΥΡΟΣ ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ (1932) ἀπὸ οἰκογένεια ἐκπαιδευτικῶν. Ἀπόφοιτος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν συνέχισε τὶς σπουδές του στὴ Γερμανία (Ἀμβούργο, Χαϊδελβέργη) καὶ στὴν Ἑλβετία (Βασιλεία). Τὸ 1960 ἀναγορεύεται διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας στὴν Ἀθήνα καὶ ἀμέσως μετὰ φεύγει γιὰ δύο χρόνια στὴ Γαλλία (Παρίσι). Κινεῖται δραστήρια καὶ δημιουργικὰ ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς λογοτεχνίας (ποίησις) ὡς τὴ φιλοσοφία.

Ἄνθρωπος μὲ γνήσια φιλοσοφικὴ διάθεση παρακολουθεῖ τὸν πνευματικὸ βηματισμὸ τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ παράλληλα κατακτᾷ μὲ ἀξιοθαύμαστη ἐπιμέλεια τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ παράδοση. Ἐβλεπε τὴ φιλοσοφία ὡς συνθετικὴ λειτουργία ὅλων τῶν μορφῶν τοῦ πνεύματος: ἀπὸ τὴν ἐμβίωση τῆς θρησκευτικῆς ἀπορίας καὶ τὴν προβληματικὴ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ὡς τὴ φιλοσοφικὴ ἐρμηνεία τῆς τέχνης. Σ' αὐτὴ τὴν εὐρύτητα κινήθηκε ὁ φιλοσοφικὸς διαλογισμὸς τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου, ὡς τὸν ἀδόκητο θάνατό του σὲ αὐτοκινητιστικὸ δυστύχημα στὶς 27 Νοεμβρίου 1977.

Τέσσερις διαστρωματώσεις διακρίνει ὁ μελετητῆς στὴ σκέψη τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου:

1. Τὴ θρησκευτικὴ ἀπορία, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀφετηρία τῆς φιλοσοφικῆς του παιδείας.
2. Τὴν κριτικὴ στάση ἀπέναντι στὴν τεχνικὴ καὶ τὴν προβληματικὴ της.
3. Τὴν ἔρευνα τῶν γενετικῶν προϋποθέσεων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἢ γενικὰ τοῦ φιλοσοφεῖν.
4. Τὴν ποιητικὴ του ἔκφραση καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν τέχνη.

Οἱ διαστρωματώσεις αὐτὲς ὀρίζουν καὶ τὰ ἐπίπεδα τοῦ στοχασμοῦ του. Στὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο ἐπίπεδο ἔχει σαφεῖς τὶς ἐπιδράσεις τῶν σπουδῶν του στὴ Γερμανία, κυρίως ὅμως φαίνεται πὼς τὸν ἐπηρέασε ὁ δάσκαλός του Karl Jaspers. Στὸ τρίτο ἐπίπεδο, ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν τρίτη διαστρωμάτωση τῆς σκέψεώς του, διακρίνεται ἡ ὀριμότητα τοῦ στοχαστοῦ. Οἱ φιλολογικὲς ἀφετηρίες τοῦ φιλοσόφου εἶναι καθοριστικὲς: προκειμένου νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας χρειάζεται γερὴ φιλολογικὴ πανοπλία, ἔξω ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ φαντασία καὶ τὴ γενικὴ παιδεία. Ὁ φιλόσοφος ἐδῶ εἶναι ἐρευνητῆς καὶ ἡ ἔρευνα θέλει τεκμήρια καὶ λογικὰ ἐπιχειρήματα. Ἐνα ἐπίπεδο τοποθετημένο κάθετα «καλύπτει» τὰ ἄλλα τρία, αὐτὸ εἶναι ἡ ποιητικὴ του διάθεση. Ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος

σ' ὅλα τὰ ἔργα του εἶναι καὶ λίγο ἢ πολὺ ποιητῆς — δύναμη καὶ ἀδυναμία συγχρόνως.

Ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος μπαίνει στὸ χῶρο τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τὴν ἐπώδυνη καὶ στενὴ πόρτα τῆς θρησκευτικῆς ἀπορίας. Προσωπικὰ βιώματα καὶ συνειδησιακὲς καταστάσεις τὸν ἔφεραν κοντὰ στὸ «ὑπαρξιακὸ» πρόβλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀπορίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ σπουδὲς του κοντὰ στὸν Κ. Jaspers (Βασιλεία) σὲ μιὰ ἐποχὴ μάλιστα φιλοσοφικοῦ ἀπολογισμοῦ γιὰ τὸ μεγάλο Γερμανὸ φιλόσοφο ὁδήγησαν τὸν Σπ. Κυριαζόπουλο στὶς ὑπαρξιακὲς ἐμβιώσεις ποὺ ἐκφράζονται μὲ τὰ δύο πρῶτα ἔργα του («Προλεγόμενα εἰς τὴν ἐρώτησιν περὶ Θεοῦ» Ἀθῆναι, 1960, ἡ διατριβὴ του, καὶ «Ἐλευθερία καὶ αὐθυπέρβασις» Ἀθῆναι 1960). Ὁλόκληρη ἡ θεολογικὴ παράδοση τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀναμοχλεύονται στὸ ἔργο αὐτὸ μὲ μιὰ ἐντονη μυστικιστικὴ διάθεση.

Ἀνασκοπώντας τὸ ἔργο ποὺ μᾶς ἄφησε βρισκόμαστε πραγματικὰ σὲ μιὰ περίεργη ἀφετηρία, σὲ μιὰ ἄνιση ἀνάπτυξη καὶ σὲ μιὰ ἀταίριαστη ἀπόληξη. Δηλαδή ἀπὸ τὴν ἐμβίωση τῆς θρησκευτικῆς ἀπορίας ἢ προβληματικῆς τῆς φιλοσοφικῆς του ἀναζήτησης σκοντάφτει ξαφνικὰ πάνω στὸ «πνεῦμα» τῆς τεχνικῆς καὶ τοῦ «θετικοῦ». Τρία βιβλία στὴ σειρὰ μέσα σὲ τρία χρόνια καὶ ἀπὸ τρεῖς διαφορετικὲς θεωρήσεις ἀναφέρονται στὴν τεχνικὴ μὲ τὴν πλατειά, τὴ φιλοσοφικὴ τῆς πτύχωση: «Ἡ παρουσία τῆς φυσικῆς Ἐπιστήμης» (1963) ἀνοίγει τὸ διάλογο τοῦ φιλοσόφου μὲ τὴν τεχνικὴ Ἐπιστήμη. Ἴσως ἄλλος νὰ κατέληγε στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀπὸ ὅπου ξεκίνησε ὁ Κυριαζόπουλος. Μὲ τὸ τέταρτο βιβλίο του «Ἡ σημερινὴ γλῶσσα. Γλωσσολογία τῆς τεχνικῆς» (1964) προσπαθεῖ νὰ ἐντάξει τὸ πνεῦμα τῆς τεχνικῆς τῶν σκληρῶν καιρῶν μας στὸν κριτικὸ ἔλεγχο τοῦ φιλοσόφου. Ἀναντίρρητα σημαντικὸ βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ τοῦ στοχασμοῦ, ἴσως ὅμως ἀπαιτεῖ πολὺ μεγάλη οἰκείωση μὲ τὰ θέματα καὶ τῆς γλώσσας καὶ τῆς τεχνικῆς, ἐπομένως καὶ εὐλόγο χρόνο γιὰ νὰ μεστῶσει ἢ ἐμπειρία ἀπὸ τόσο σκληρὲς ἀναγνώσεις. Ἐντούτοις ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος κατόρθωσε νὰ δεῖ τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς τεχνικῆς, δηλ. μὲ τὴ νοοτροπία τοῦ ποιητῆ καὶ τὴν ἀπλοποίηση τοῦ ἀμέριμνου.

Τὸ φιλόσοφο δὲν ἐφησυχάζει ὁ θρίαμβος καὶ ἡ εὐκολία τῶν μηχανῶν, ἀντίθετα τὸν γεμίζει ὑποψία κάθε θριαμβολογία καὶ δοκιμάζει τὴν ἀγρύπνια του ἢ εὐκολία καὶ οἱ πρακτικὲς λύσεις. Ἡ μαθητεία του κοντὰ στὸν Κ. Jaspers ἐπέδρασε πολὺπλευρα στὸν νεαρὸ Ἕλληνα στοχαστή. Ὁ Jaspers ἀναβιώνει τὴν ὑποψία τοῦ φιλοσόφου ἀπέναντι στὴ μηχανή. Ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος ἐνωτίζεται τὴν ἀνησυχία τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου καὶ τὴν πολλαπλασιάζει δημιουργικά. Ἀναμφισβήτητη λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπίδραση τοῦ Jaspers στὶς ἀφετηρίες τῆς προβληματικῆς τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου.

Ὡστόσο ἡ ἐρευνητικὴ του διάθεση καὶ ἡ φιλοσοφικὴ «περιέργεια» δὲν πρόκειται νὰ ἱκανοποιηθοῦν εὐκόλα. Ἀλλωστε αὐτὴ ἡ «περιέργεια», ἔχει τὴ λογικὴ τῆς: ὁ νέος ἄνθρωπος ποὺ ξεκινάει μὲ τὴν ἐμβίωση τῆς θρησκευ-

τικῆς ἀπορίας δυσπιστεῖ στὰ ὑποκατάστατα τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας, πού ὑπόσχεται τὸ δαιμόνιο τῆς τεχνικῆς. Ἐπειτα σὰν σκεπτόμενο ἄνθρωπο καὶ σὰν ἐρευνητὴ τὸν ἐνδιαφέρει ἡ ἀναγωγή στὶς ἀφειτηρίες τῶν πραγμάτων, ἐδῶ τῆς τεχνικῆς. Τὸ 1971 ἀκόμη μιὰ μελέτη του ὀρίζει τὴ θέση του ἀπέναντι στὸ πρόβλημα τῆς τεχνικῆς («Ἐνώπιον τῆς Τεχνικῆς» 1971). Συνέχεια τῆς ἴδιας ἀνησυχίας μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ μὲ μιὰ ἄλλη μικρὴ καὶ περιέργη μελέτη του: «Τὰ ὄπλα τῆς Εὐρώπης. Πολεμολογία», Ἰωάννινα 1974). Προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσει σημερινές θέσεις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ σὰν ἀποτέλεσμα μερικῶν ἀνακαλύψεων στὰ νεώτερα χρόνια, ὅπως π.χ. τῆς πυρίτιδος. Τέτοια μοιραῖα γεγονότα ποιῆς ἐπιπτώσεις εἶχαν στὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος; Παρόμοια ἐρωτήματα ἀπασχολοῦν τὸν Σπ. Κυριαζόπουλο καὶ ἐπιμένει νὰ τὰ ἐντάσει ὀρθὰ βέβαια στὴ θεματολογία τῆς Φιλοσοφίας. Πέντε ἀπὸ τὰ 14 αὐτοτελῆ ἔργα πού ἔγραψε εἶναι πράγματι συμβολή. Δὲν εἶναι βέβαια ὁ πρῶτος ἢ ὁ μόνος πού καταπιάστηκε μὲ τὴν προβολὴ τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιδράσεις της στὸ σημερινὸ πνευματικὸ βίον τῆς Εὐρώπης. Μὲ τίς ἐργασίες του μετέφερε στὴν Ἑλλάδα μιὰ γνωστὴ στάση τῶν Εὐρωπαίων στοχαστῶν ἀπέναντι στὰ προβλήματα καὶ στὴ φύση τῆς τεχνικῆς.

Ἀπὸ τὸ 1969 εἶναι εὐδιάκριτη μιὰ νέα τροπὴ στὴ σκέψη καὶ στὸν προβληματισμὸ τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου: ἡ ἐνασχόλησή του μὲ τὴν ἀρχαία σοφία, ὄχι εἰδικὰ μόνον μὲ τὴ φιλοσοφία ὅπως εἶναι ὀριοθετημένη ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας, ἀλλὰ μὲ μιὰ ἰδιαίτερη, προσωπικὴ θεώρηση τῆς ἀρχαίας πνευματικῆς κληρονομιάς. Ἐπιδιώκει νὰ ἐρευνήσει πτυχές πού ἡ παραδοσιακὴ ἐρευνα τίς ἄφησε στὸ περιθώριο, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἐντάσσονται στὴ σύγχρονη, τὴ μοντέρνα προβληματικὴ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὰ θέματα πού τὸν προβληματίζουν εἶναι βέβαια ἀρχαιογνωστικά, ταυτόχρονα ὅμως καὶ ἐρεθίσματα γιὰ ἕναν φιλοσοφικὸ νοῦ. Ἐδῶ διαπιστώνεται ὅλη ἡ εὐρύτατη ἀρχαιογνωστικὴ ὑποδομὴ καὶ ἡ φιλολογικὴ πανοπλία τοῦ συγγραφέα. Εἶναι ἡ περίοδος τῆς «ὀριμότητας». Ὁ τίτλος τῆς πρώτης ἐργασίας πού ἀνοίγει τὴν περίοδο εἶναι χαρακτηριστικός: «Τὸ γεγονὸς τῆς Φιλοσοφίας» (1969). Ἀπὸ τὰ κεφάλαια — ἀρθρώσεις τῆς ἐργασίας αὐτῆς γίνεται φανερὴ ἡ προσπάθεια τοῦ φιλοσόφου νὰ ἐξιχνιάσει τὸν ἀρχέγονο βηματισμὸ τῆς Φιλοσοφίας, «τὴν ψελλιζομένη φιλοσοφία» (Ἀριστοτέλης). Ἄλλωστε τὸ δηλώνει ὁ ἴδιος στὴν εἰσαγωγή του: «ἡ ἐξέτασις τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν γενετικῶν της προϋποθέσεων». Τὸ βιβλίον εἶναι μιὰ συμβολή, δὲν ἐξαντλεῖ βέβαια τὸ θέμα, ἀλλὰ καὶ σὰν ἐρωτηματοθεσία «ποιεῖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον». Ἡ ἐργασία αὐτὴ φαίνεται πὼς ὀρίμασε καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ χρόνου στὴ σκέψη τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου: εἶναι τὸ μοναδικὸ ἀπὸ τὰ ἔργα του μὲ τὴ μεγαλύτερη χρονικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ προηγούμενόν του: τέσσερα χρόνια. Αὐτὸς ὁ χρόνος φαίνεται τεράστιος γιὰ ἕναν ἄνθρωπο πού δημοσίευε κάθε χρόνο ἀπὸ ἕνα βιβλίον (καὶ κάποτε καὶ δύο, τὸ 1971 καθὼς καὶ τὸ 1974), χῶρια τίς μικρότερες μελέτες σὲ περιοδικά, ἑλληνικά καὶ ξένα, τίς διαλέξεις καὶ τὸ Πανεπιστημια-

κὸ ἔργο πού ἦταν χρεωμένος. Ἡ σοβαρότητα τοῦ θέματος τὸν ἀπασχόλησε περισσότερο ἴσως ἀπ' ὅ,τι λογάριαζε. Πράγματι ἀπὸ τὶς ἐπισημειώσεις τοῦ βιβλίου μποροῦμε νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν εὐρύτητα τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας πού ὑποχρεώθηκε νὰ δεῖ, δεῖγμα κι αὐτὸ τῆς εὐρυμάθειας καὶ τῆς εὐσυνειδησίας του.

Στὸ ἴδιο ἐπίπεδο ἢ καλύτερα στὴν ἴδια εὐθεία γραμμὴ κινεῖται ὁ στοχασμὸς καὶ ἡ ἐρευνητικὴ του προσπάθεια καὶ στὰ βιβλία πού ἀκολουθοῦν στὰ δύο ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια: «Ἡ πολιτικὴ θρησκεία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος» (1969) καὶ «Πολιτικὰ αἷτια τῆς Ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους» (1971). Τὸ μελετητὴ ἀπασχολεῖ ἀκόμη ἔντονα τὸ πρόβλημα τῶν γενετικῶν αἰτιῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Στὸ δεύτερο βιβλίο ἡ διάρθρωση τῶν περιεχομένων εἶναι ἐνδεικτικὴ καὶ πειστικὴ. Ἡ «πληροφόρηση» τῆς ἐργασίας βέβαια γίνεται ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀλλὰ τὸν συγγραφέα ἐνδιαφέρουν οἱ κοινωνικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀφετηρίες τῆς Ἠθικῆς γενικὰ καὶ λιγότερο τῆς ἀριστοτελικῆς Ἠθικῆς. Γι' αὐτὸ ὁ τίτλος ἀπλῶς ἀκουμπᾷ στὸ ἔργο, δὲν τὸ καλύπτει.

Ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις, καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ μία, οἱ ἐργασίες αὐτοῦ τοῦ εἴδους καλύπτουν ἓνα προ-φιλοσοφικὸ χῶρο καὶ ἀπαιτοῦν πολὺ μεγάλη καὶ βαθιὰ γνώση πολλῶν ἀρχαιογνωστικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος πράγματι διέθετε αὐτὴ τὴν ἀρχαιογνωστικὴ ὑποδομὴ. Τὸ ἐρώτημα εἶναι πόσο τὸν βοήθησε νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν πορεία τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὅποιος καταπιάνεται νὰ ἐρμηνεύσῃ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας πρέπει νὰ ἔχει ὄραση ἀνοιχτὴ ἀλλὰ καὶ ἱκανότητα συναγωγῆς τῶν διεσπαρμένων χωρὶς εἰς ἓν (Ἀριστοτέλης). Ὁ φιλόσοφος εἶναι κατεξοχὴν συνοπτικὸς ἔλεγε ὁ Πλάτων, δηλ. ἱκανὸς νὰ ἐπισκοπεῖ εὐρύτατες περιοχὲς τοῦ ἐπιστητοῦ, νὰ διαβλέπει τὸ καίριο καὶ τὸ οὐσιαστικὸ καὶ νὰ τὸ κλείνει στὸν κρουστὸ πυρήνα μιᾶς ἐννοίας.

Διαβάζοντας τὶς ἐργασίες αὐτῆς τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ συγγραφέας τοὺς ξεπέρασε τὴν ἀναγνωριστικὴ περιδιάβαση στὶς περιοχὲς τῶν προβλημάτων του καὶ κατόρθωσε νὰ μᾶς δώσει ὡς ἓνα βαθμὸ εἰκόνα τῶν γενετικῶν προϋποθέσεων τῆς φιλοσοφίας. Ἐντούτοις στὰ γραφτά του βρίσκουμε μᾶλλον ἐρωτήσεις παρά ἀποσαφηνισμένες ἀπαντήσεις. Ἴσως δὲν μπόρεσε νὰ ἀφομοιώσῃ σὲ τόσο λίγο χρόνο τὶς «πληροφορίες» πού σώρευσε μέσα του ἢ ποικιλία τῶν πηγῶν, πού ἦταν ἀναγκασμένος νὰ χρησιμοποιοῦ. Μέσα σὲ τρία χρόνια προσπάθησε νὰ ἐρευνήσει καὶ νὰ φωτίσῃ βασικὰ προβλήματα τοῦ φιλοσοφικοῦ γίνεσθαι, μολονότι στὴ διεθνή βιβλιογραφία ὑπῆρχε ἀρκετὴ προεργασία. Αὐτὸ βέβαια δὲν δεσμεύει τὸ μελετητὴ νὰ ξαναδεῖ τὰ προβλήματα καὶ νὰ δώσει δικές του λύσεις. Μιὰ ἐνδειξη πάντως τῶν δυσκολιῶν πού ἀντιμετώπισε ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος παρέχει ἡ γλωσσικὴ μορφή τῶν ἔργων του. Δὲν ἐνοχλεῖ τόσο ἡ καθαρῆς, ὅπωςδήποτε ἓνα ἐρωτηματικὸ γιὰ τὴ γνησιότητα κάθε φιλοσοφικοῦ διανοήματος — ἀλλὰ ἡ θολὴ καὶ ἀκατάσκευη φράση, μαρτυρία λει-

ψῆς πνευματικῆς διεργασίας καὶ ὄχι καθαρῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων. Ἴσως ἂν δὲν ὑπῆρχε κάποια βιασύνη στὴ συγγραφή καὶ στὴν ἐκδοσὴ τῶν βιβλίων αὐτῶν νὰ εἶχαμε πιὸ θετικὰ ἀποτελέσματα, γιὰ καὶ τώρα ἀσφαλῶς ἔχουμε μιὰ προσφορὰ μ' ὅλο τὸ φόρτο τῆς λογιόσυνης καὶ τῆ φραστικῆ δυσκαμψία. Ἐνα βιβλίο ποὺ ἀνήκει στὴν πρωτοβουλία τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου, τὸ περιεχόμενό του μοιράζεται ὅμως μὲ μιὰ σαρανταριά παιδιά — φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων — ἔχει τὸν τίτλο «Ἡράκλειτος. Μιὰ φροντιστηριακὴ ἔρευνα» (1973). Καταρχὴν ἡ σκέψη νὰ καταγραφεῖ ὁ διάλογος μιᾶς φροντιστηριακῆς δουλειᾶς τῶν φοιτητῶν εἶναι ἐπαινετὴ, καὶ μακάρι νὰ βρισκε ἀντιστοιχίες, ὄχι ἀπαραιτήτως μιμητὲς, καὶ σ' ἄλλους τομεῖς τῆς Πανεπιστημιακῆς δραστηριότητος, μολονότι αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ πρῶτο ποὺ λείπει ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμια. Τὸ θέμα «Ἡράκλειτος» σίγουρα ἔχει μεγάλη «ἐνδοχώρα» καὶ διαρκὴ ἐπικαιρότητα. Τὸ βιβλίο παρουσιάζει καὶ ἕνα ἄλλο ἐνδιαφέρον: πῶς βλέπουν οἱ σημερινοὶ «πολιτικοποιημένοι» νέοι (φοιτητὲς) τέτοια πνευματικὰ μεγέθη τοῦ πνευματικοῦ παρελθόντος τῆς ἀνθρωπότητος; Τὸ ἐρώτημα αὐτό, καθὼς καὶ ἄλλα θαρρῶ μὲ ἀντιστοιχίες στὰ σημερινά, δὲν καθαρίζει στὸ βιβλίο κι αὐτὸ γιὰ λόγους προφανεῖς: εἴμαστε τότε στὸ 1973 καὶ δὲ χρειάζεται νὰ κοιτάζει κανεὶς τὴ χρονολογία: οἱ μισοί, σχεδὸν φοιτητὲς τοῦ φροντιστηρίου μιλοῦν καθαρεύουσα! Ἄν εἶναι δυνατὸ αὐτὸ σὲ τέτοιες συζητήσεις, ὅπου καὶ οἱ καθαρεύοντες μιλοῦν τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα, γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀμεσότητα τοῦ συζητητῆ! Τέτοιες ἐξωτερικὲς ἐνδείξεις σημαίνουν πολλά. Δύο ἀκόμα ἐργασίες γιὰ τὴ φιλοσοφία καὶ μιὰ ποὺ μαρτυρεῖ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου γιὰ τὴ τέχνη θὰ κλείσουν πρόωρα τὸ κύκλο τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζωῆς του. Τὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ («Παθολογία τοῦ λόγου», Θεσ/νίκη 1974) κινεῖται στὶς γνωστὲς περιοχὲς τοῦ στοχασμοῦ του. Τὸ δεῦτερο στεγάζει ἐργασίες διάφορες καὶ μὲ διαφορετικὴ ἀφετηρία συγγραφῆς· ἄλλες εἶναι ἀναδημοσιεύσεις καὶ ἄλλες «ἀνεπτυγμένη» μορφή διαλέξεων ἢ ἀνακοινώσεων.

Τέλος ἡ ἐργασία του «Ὁ σοσιαλιστικὸς ρεαλισμὸς στὴ ζωγραφικὴ» (1977), τὸ τελευταῖο βιβλίο του, ἀπηχεῖ ἐνδιαφέροντα παράλληλα πρὸς τὴ φιλοσοφία. Ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος εἶχε τὴν ἀγάπη τῆς τέχνης καὶ προπάντων τῆς ποιήσεως. Δείγματα τῆς ἀγάπης του στὴν ποίηση πέντε ποιητικὲς συλλογὲς ποὺ τύπωσε σὲ πέντε χρόνια. Ἴσως δὲν ὑποπτευόταν πόσο σκληρὸς εἶναι ὁ ποιητικὸς λόγος, γι' αὐτὸ σὲ τόσο λίγο χρόνο τόσες πολλὲς ποιήσεις. Ὡστόσο δὲν τοῦ ἔλειπε ἡ εὐαισθησία καὶ τὸ καθαρὸ βλέμα. Περὶ σσότερο ὅμως ποιητῆς εἶναι στὶς φιλοσοφικὲς του ἐργασίες.

Ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος εἶχε ἕναν ἐντελῶς προσωπικό, «ἱερὸ δεσμὸ» μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ τὸ φιλοσοφεῖν. Ἐξω ἀπὸ τίς ἐντυπώσεις ἐκείνων ποὺ τὸν γνώρισαν καὶ διαλέχτηκαν μαζί του, στὰ βιβλία του καὶ στὶς ἄλλες μικρότερες ἐργασίες του δημοσιευμένες σὲ ποικίλα ἐντυπα, ὄχι μόνο φιλοσοφικὰ καὶ εἰδικὰ ὑπολανθάνει μιὰ κοφτερὴ ἀμφιβολία, ποὺ φαίνεται νὰ τοῦ βασάνιζε

τὸ μυαλὸ μέρα καὶ νύχτα. Ἡ εἰλικρίνεια, χωρὶς ἀμφιβολία, δὲν λείπει ἀπὸ τὶς ἐργασίες του. Κι αὐτὸ δίνει τὸ μέτρο μιᾶς καθαρῆς ψυχῆς, ἐνὸς ἠθους ἀκέραιου. Δὲν ἐξετάζουμε ἐδῶ τὴν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών του· γι' αὐτές, καθὼς καὶ γιὰ τὸν τρόπο πὸς τὶς ἔδωσε στὰ γραφτά του, ἔχει κανεὶς τὶς ἐπιφυλάξεις του. Περισσότερο ἐνδαφέρει αὐτὴ τὴν ὥρα νὰ δοῦμε καὶ νὰ ἀποτυπώσουμε τὴν προσπάθεια ἐνὸς ἀνθρώπου πὸς θέλησε νὰ φιλοσοφήσει καὶ πὸς σίγουρα δὲν πρόφθασε νὰ μᾶς δώσει τὸν ὄριμο καρπὸ τοῦ στοχασμοῦ του.

Βασ. Α. ΚΥΡΚΟΣ